

Peter Pišťanek

Mladý
Dobrá

Peter Pišťanek

**MLADÝ
DŮNĚ**

sloart

Copyright © Peter Pišťanek, 2008
Slovak Edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava, 2008

ISBN 978-80-8085-521-5

Vytvorenie elektronickej verzie Dibuk, s.r.o., 2010

MLADÝ DŮNĚ

1. SPÁNOK

Ľudevít Dôňč tuho spí. Rozvalený v perinách zhlboka dýcha prepadnutými ústami. Občas sa zamrví, no vzápätí znehybnie. Iba kostnatými palcami na nohách mu pomykáva. Otec ticho vojdú do komôrky a zatrasú ním:

– Ľudevít, nože! Načim ti do fabriky, za robotou!

Mladý Dôňč len čosi zachrčí, prevráti sa na posteli.

– Ľudevít, hore sa! – nedajú sa odbiť otec.

Opäť potrasú zavalitým spáčom. Mladý Dôňč si prdne, no nezobudí sa. Spí ďalej s otvorenými očami.

Až silnými zauchami sa na chvíľu podarí vytrhnúť ho zo sna.

– Nože, vstávaj! – zrúknú otec. – Vlaku ti ujde! Robotu nestihneš!

Mladý Dôňč čosi zamrmle a v okamihu opäť zaspí. Otec ho schytia za masťnú šticu a vyvlečú z postele i s perinou a usmoleným vankúšom, ku ktorému sa spáč akoby prilepil.

– Nože, synku, nože!

Mocným kopancom do zadku ho postavia na nohy.

Územčistý mladý Dôňč s nízkym čelom, dobráčkou tvárou, býčou šijou a obrovitými rukami sa tacká po komôrke, nevidomý a otupený z dlhého mráкотného spánku. Vráža do nábytku, nepokojne mrmle.

– Čo...! – zajachtá s náznakom vzdoru v hlase. Pretrie si zlepené oči.

– Do roboty ti načim! – zrúknú mu otec do veľkého, jednoducho tvarovaného ucha. – Bystro rušaj!

Mladý Dôňč, tápavo sa pridriavajúc nábytku, podíde k oknu. Všade je ešte tma, tuhá noc. Vo vzduchu cítiť vôňu horiacich smolných brvien. Akiste ktosi v opitosti prekotil lampu a podpálil si chalupu.

– Kde... kde som to? – nechápe mladý Dôňč.

– Doma si! Kde inde? – netrpezlivo povedia otec a mädlia si šesť prstov na rukách. Bez dvoch sa už narodili, o dva prišli v lese.

– Aha... – konečne sa spamätá mladý Dôňč. Zrazu však opäť zneistie: – A čože mi chcete?

– Do fabriky ti treba, chystajže sa! – rozčúlia sa otec.

– Nestihneš vlak a čo potom? Šichta raz-dva umorená!

Buchnátmi vženú mladého Dôňča do gatí. Ten sa už medzitým úplne spamätal. V bezmocnej zlosti kopne do psa, čo sa zdochnutý váľa v komôrke hádam už týždeň. Zakľaje v boha. Potom rezignovane prejde pitvorom a sadne si za stôl, drobčivo nasledovaný otcom, mrviacim si ruky.

Všetci sú už hore. Raňajkujú. Emil so zrastenými prstami, slepý Ondrej, Matúš s dvojitým zajačím pyskom i nemý Karol s jazykom prirasteným ku gambe. Chvatne a lakomo sa krmia pálenkou a chlebom. Ani si nevšimnú Ľudevítov príchod.

Mater, opäť samodruhá, chodí okolo stola a dolieva pálené. Raňajkujúci sa rozprávajú, ako vždy v poslednom čase, o tom, či sa materi narodí chlapec alebo dievča. Mladý Dôňč sa do diskusie nezapojí. Aj tak predpokladá, že dieťa sa narodí mŕtve, ako vždy doteraz. Posledný sa živý narodil Vinco, čo ho musia v chlieve držať. A ten už môže mať zo desať rokov. Ľudevít teda mlčí. Odkrojí si chlieb a naleje trúnku. Pálenka ho zahreje. Strasia sa a na okamih zaspí za stolom. Nikdy si nie je istý, či ide o spánok, alebo o záchvat. Nezaujíma ho to. Dakedy sa pomočí, inokedy nie. Dnes sa nepomočil.

Kým sa preberie a začne si zo zakrvavenej dlane vyťahovať črepy pohára, ktorý predtým držal v ruke, rozhovor pri stole sa skrútno k inej téme. Za dedových čias bolo zvykom prebrať ráno pri jedle veci okolo gazdovstva, poľa i statku. Aj po dedovom zmiznutí sa otec usilujú túto tradíciu udržiavať. Rozhovor však viazne. Už dlhší čas nik z rodiny nič nerobí. Všetci sú po dedovom zmiznutí ako mechom ovalení. Sedia a smutne pozerajú pred seba. Hospodárstvo sa rozsypalo a statok otec postupne popredali dolu v dedine, aby mali za čo slopať. A čo sa nepredalo, to poka-

palo. Zopár sliepok sa bezcieľne tmolí po dvore, no ich čas je zrátaný. Ješ' treba.

Slova sa ujali otec. Ustavične vedú poučné reči, tak ako to počuli od deda. Všetci musia počúvať siahodlhé monológy o veciach, o ktorých majú otec buď hmlistú, alebo nijakú predstavu. Otec rozprávajú zlostne, hlasno, akoby sa s nimi stále niekto hádal. Ale nik sa s ním neháda. Všetci mlčia a myslia si svoje. Iba nemý Karol otca obdivuje a má ho rád a tento svoj postoj prejavuje nadšenými súhlasnými škrekmi zakaždým, keď otec začnú rečniť.

Inokedy zasa otec začnú niečo vysvetľovať, no vzápätí zabudnú, čo vlastne chceli povedať. Ostatní rozpačito čakajú na pointu a chlípu trúnok a otec sa čoraz viac zamoťávajú do vlastných reči, až napokon nevedia, ako pokračovať. Končí sa to záchvatom zúrivosti a neraz aj bitkou. Otec sa vyvrší na nič netušiacom Karolovi. Karol utečie do hory a otec sa z výčítiek upíjajú, sediac čo najbližšie pri sporáku, aby sa im lepšie rozprúdila krv a aby im alkohol čo najskôr otrundžil mozog.

Dnes však majú otec dobrú náladu. Tešia sa na peniaze, ktoré bude Ľudevít nosiť z fabriky. Ich ranná samovrava sa preto nesie v slávnostnom a tak trocha rozpustilom duchu.

Mladý Dôňč si znechutene odtrhne kúsok chleba a nesie k ústam. Mater pred neho postaví nový pohár. Naleje mu páleného.

– Daj si, synku, nech je z teba dobrý robotník! – žičli-vo zašušle bezzubými ústami a odsuchce sa.

Ľudevítovi vyschne chlieb v ústach. Nie je hladný. Je nervózny; dnes mu prichodí po prvý raz v živote vybrať sa do roboty. Ruka ho páli od trúnku, čo vnikol do porezaného mäsa, ale to mu neprekáža. Práve naopak; alkohol mu vypáli všetky pliahy z tela.

Otec sedia na druhom konci stola. Sú celý červený od výdatných raňajok a netaja sa svojou zhovorčivou náladou.

– Dobrého trúnku som doniesol, čo? – spokojne sa usmejú na Ľudevíta.

S nábožným výrazom v tvári degustujú pálené.

– Hej, – pripusti mladý Dôňč. – Dobrý trúnok, ale akýsi priveľmi jemný. Ja som privykol nášmu, tuhšiemu!

Vezme pohár a vypije.

– Tak! – rozžiaria sa otec. – Tak, tak! Pravdaže je ten náš tuhší a lepší. No už ho niet. Vytiekol.

Úkosom sa pozrú na Ľudevíta a zaleje ich rumenec:

– Sklo preleptal, ani ten v hrubých fľašiach neostal.

Na chvíľu zavládne ticho, rušené iba dôstojným chlípaním a prežúvaním. Raňajky chutia, po dlhej noci všetkým vytrávil.

– Toto pálené som kúpil dolu, v Technokove, – pokračujú otec, keď prehlnú sústo chleba. – Vraj technický lieh. Boha tam, drahé to nebolo, tak som hneď za všetky peniaze kúpil! Predavačka vraví, reku, to nie je na pitie! Vraj dáka prímes či čo. Ja vravím, reku, akáže prímes? Trúnok je čistý, priehľadný. A čo je čisté, to neuškodí!

Otec si nalejú za pohár a vystrú ruku proti svetlu petrolejky:

– Pozrite všetci! Čujete? Všetci pozerajte!

Všetci okrem slepého Ondreja nechotne a apaticky zdvihnú oči k otcovej ruke s pohárom. Každý to už pozná; všetky tieto reči sa odomielajú ráno čo ráno. Len Karol zo seba trhavo vyráža pridusené basové zvuky, čo svedčí o najvyššom stupni jeho obdivu k otcovej šikovnosti, inteligencii a vedomostiam.

– Vidíte? – pokračujú otec. – Ani stopa po dákom zákale. Čistý ani voda! Taká pálenka nemôže ublížiť, taká veru nie! Akáže prímes? To len páni si prímesi vymýšľajú!

Otec sa veselo a spokojne zasmiejú na panskej hlúposti. Počkajú, kým im mater doleje nového trúnku namiesto toho, čo vytriasli, a s rozkošou sa napijú.

Matúš so zajačím pyskom sa pomaly zvráti dozadu. S očami potiahnutými matnou priesvitnou blankou padne nznak z lavice a ostane nehybne ležať. Má dosť, už je na-

raňajkovany. Zo dvaja ho schytia a vyložia do pitvora, nech sa trocha obspí.

Mladý Dôňč zamyslene drobí chlieb a kúskami sa napecháva. Žuje bez chuti a s chmárou na nízkom, no širokom čele. Nechce sa mu do fabriky. Najradšej by bol ostal doma. Je však najzdravší a najmocnejší. Rodina už pomaly nemá čo do úst vložiť. Statok je fuč, políčko zarástlo pýrom. Nikomu sa nič nechce. V najhoršom prípade nazbiera mater v hore trocha raždia a za pár halierov ho predá dolu v dedine.

Dedo, kým bol ešte u nich, všetko stihol obriadiť, porobiť a zorganizovať. Pevnou rukou viedol celú rodinu, dirigoval a udeľoval príkazy. Všetci museli poslúchať. Kto sa ulieval, dostal bičom a bol pokoj.

Lenže raz šiel dedo i s nemým Karolom do lesa na drevo a vrátil sa iba Karol. Keďže bol nemý, nedozvedeli sa od neho, čo sa stalo s dedom.

Teraz Dôňčovci celé dni striehnu, či sa dedo nevráti z lesa, aby všetko uviedol do poriadku. Ráno čo ráno vstávajú pred svitaním ako za dedových čias. Posadajú si okolo stola, naraňajkujú sa a znepokojene čakajú na jeho návrat. Zomtie sa, príde večer, no deda stále niet. Sklamaní a plní zmätku si Dôňčovci líhajú spať, aby sa na druhý deň zobudili s novou nádejou.

Pomaly už uplynulo zo desať rokov, no deda stále niet.

2. CESTA DO ROBOTY

Mladý Dôňč neochotne vstane od stola. Odreže si kus chleba a vloží ho do vrecka. Naposledy si dá nalíat pálenky a s prvými lúčmi vychádzajúceho slnka vyrazí dolu k železničnej štreke. Ešte riadny kus cesty počuje otca, ako zadumano spievajú svoje ťahavé smutné pesničky, pästou trieskajú do taktu po stole a chrapľavým hlasom okrikujú prítomných. Naostatok však otcov hlas utíchne.

Ľudevít sa zastaví. Už k nemu nedoľahne ani hlások. Obklopí ho horské ticho. Po chvíli otáľania vykročí ráznejšie.

Pod železničným násypom v doline sa mladý Dôňč stretne s chlapmi z dediny i z okolitých lazov. Tiež robia v sklárni. Niektorých pozná, iných zasa nie.

– Už ide! – zvolá tučný Fero Molnár, zdvihne ucho zo šíny, vstane a začne kývať rukami z násypu. – Už ide!

Všetci sa vychytia divo štverať do svahu porasteného riedkou žltavou železničnou trávou.

– Keď vlak príde bližšie, – radí mladému Dôňčovi skúsený Tóno Nagy, – priprav sa na skok. Hneď ako prefrčia prvé vagóny, rozbehni sa, chyt sa zábradlia na schodíkoch a vyhupni sa hore. Ničoho sa neboj!

Mladý Dôňč zbledne.

– A vari nám vlak nezastaví? – spýta sa.

Chlapi sa schuti rozrehlia.

– Schválne kvôli tebe bude rušňovodič brzdiť! – vysmeje mladého Dôňča Nagy.

Keď vidí, že ho tým urazil, zmierlivo dodá:

– Neboj sa, aj takto si privykneš. Ako ostatní!

Vlak prihrmí ani čierno-zelený blesk. Divo sa rúti po koľajniciach.

– Bež! Bež! – poženie ktosi mladého Dôňča.

Chlapi utekajú za vagónmi. Prvý sa chytí zábradlia Laco Tomovics. O chvíľu je hore. Za nim Molnár. Na každý vagón sa teraz ktosi driape. Len mladý Dôňč nerozhodne beží pozdĺž trate.

– Podaj mi ruku! – zrukuje naňho Tóno z plošiny. – Rýchlo!

Mladého Dôňča obídu mdloby. Najradšej by sa vrátil domov, zaliezol do perín a nevystřčil nos.

– Bystro, chlapče! – nalieha Tóno.

Ľudevít sa vyšvihne na schodíky a nohy odlepí od zeme. Zopár ráz nimi naprázdno prepletie. Koľaje akoby ho chceli stiahnuť dolu, pod vagóny. Čelo sa mu sperlilo znojom. Zo traja-štyria ho schytia za plecía a za golier a vytiahnu hore.

– Čo to robíš? – prísno sa naňho osopí Tóno Nagy. – Vari chceš pod kolesá?

Vojdú do vagóna a posadajú si na drevené lavice. Vlak sa hadí po kopcoch, vagóny do seba štachujú nárazníkmi. Trať raz strmo stúpa do vrchu a potom zasa prudko klesá do údolia. Lokomotíva raz sťažka sipí, až kotol hrozí puknúť, inokedy sa rúti z kopca s brzdami rozpálenými do biela.

– Hľa, – ukáže Tóno hrčovitým prstom do dialky, na dva komíny farby začadenej tehly, vytŕčajúce v dialke z mora zelene, – tam je naša sklárne. Priprav sa, zoskočíme!

Mladým Dôňcom mykne. Tvár mu zaleje studený pot a smrtná bieloba.

– Vari len nemáš plné gate? – spýta sa ho ktosi posmešne. Ľudevítovi vyhrknu slzy z očí.

Tóno sa naňho dobrácky oborí:

– Vari chceš, aby ťa do Mesta zaviezlo?

Chlapi v hrôze stíchnu. Len púha zmienka o Meste im zmrazila krv v žilách. Fabrika sa medzitým priblíži.

– Hybajme! – vyhrkne Tóno a vstane z lavice.

Chodba je už preplnená. Sú tam chlapi zo všetkých dedín a kopaníč pozdĺž železničnej trate. Všetci sa náhlia. Nik nechce ostať vo vlaku a odviezť sa až do Mesta. Molnár mocným trhom otvorí dvere a náraz vetra mu sčerí namastené vlasy. Chlapi začnú jeden za druhým vyskakováť do sychravého rána, jednou rukou si pritískajú k hrudi ošúchanú aktovku a v druhej kŕčovito zvierajú umastenú rádiovku či širák. Mladý Dôňč sa zhlboka nadýchne, zavrie oči a vyskočí tiež. Skrbáľa sa dolu násypom a chvíľu ostane ležať s ústami plnými zeme a suchej trávy. Akoby mu všetky kosti v tele rozlámalo. Až teraz mu svitne, prečo dolu v dedine každú chvíľu pochovávajú dákeho robotníka zo sklárne.

Mladý Dôňč vstane a bystro sa rozbehne za chlapmi. Zaradí sa do mohutného prúdu ľudí, smerujúceho k vchodu do sklárne. Onedlho ich všetkých pohltí fabrická brána.

3. RAMPA

Na prvý pohľad sa mladému Dôňčovi pridelená robota páči. Je namáhavá, no jednoduchá. Dostal za úlohu vykladať vrecia so sklárskou hmotou z pristaveného vagóna a klásť ich na kĺzačku, po ktorej sa šmýkajú do suterénneho skladu.

– Robota je to dobrá! – kričí mu do ucha hluchý Svo-reň. – Stále máš pokoj, čuješ?

Odplúje si dolu z rampy, pošúcha si oko a pokračuje:

– O šiestej ti príde vagón, vyložíš ho a o trištvrte na osem máš fajront. O ôsmej pristavia ďalší, ale už o trištvrte na desať máš opäť pokoj! Na desiatu príde tretí vagón, no pred dvanástou nemáš čo robiť. Štvrtý príde napoludnie. O trištvrte na dve si s ním hotový. Do šiestej ešte stihneš dva vyložiť, potom začneš zametať rampu a o pol hodiny máš pokoj! Stále máš pokoj!

Lopatou sa márne usiluje nabrat' sklený prach, čo sa vysypal z deravého vreca. Odloží lopatu a mozoľnatou rukou si ušúľá cigaretu. Pripáli si a vyfúkne dym proti studejnej rannej oblohe.

– Kebyže tých vagónov neni, – povie potom, – máme úplný pokoj. Najlepšie miesto v celej fabrike. Ani riaditeľa by som nechcel robiť.

Odplúje si pomedzi posledné dva zuby, čo mu ešte ostali v zošúverených stareckých ústach, a špičkou baganče rozotrie chrachel' na oplechovanom povrchu rampy.

– Na rampe si drž poriadok, čuješ? Keď rozpučíš vrece, hneď pozametaj. Ináč sa ti bude šmýkať, – poradí mladému Dôňčovi.

Zafúlaná lokomotíva s fučaním dotisne prvý vagón. Stariec tyčou otvorí posuvné vráta. Pri pohľade na vrecia, naukladané až po vrch, obídu mladého Dôňča mdloby.

– Hybaj! – zakričí stariec trasľavým hlasom. – Rezko! Vrtko sa priber do roboty, čuješ?

Mladý Dôňč sa s povzdychom podujme rozhýbať svoje mocné telo. Po chvíli roboty si definitívne uvedomí, že od

starého Svoreňa sa pomoci nedočká. Kým sa starec mechří s jedným vrecom, on ich vynesie a spustí dolu šmykňou aj päť.

– Troch som už uštvál! – kričí Svoreň. – Troch takých, ako si ty, čuješ? Mám cez sedemdesiat, no nebyť záduchy, aj za pasy sa s tebou pochyším! Rob, ty len rob! Neustávaj. Počúvať môžeš, i keď robíš, či nie?

Vriec vo vagóne ubúda len nebadane.

– Za starých čias vozili vrecia povozmi, – povie Svoreň. – Jeden kočiš sa volal...

Tvár sa mu predlži od tuhého rozmýšľania:

– Mališ... tak nejako. Alebo vari Gruliš? Nie. Guniš. Áno. Guniš! Lúbil si vypiť, čuješ? Rumu.

Svoreň si sadne na vrece, čo pred chvíľou vliekol, a zasmaje sa:

– Všetko vyzeralo ináč. Je to hádam aj štyridsať rokov. Bol som už ženatý? A tuším, že áno! Ženil som sa dosť neskoro. Už som bol po tridsiatke, čuješ? Dlhو som mládenčil. Nie že by ma žiadna nechcela! To ja som si vyberal...

Starý Svoreň sa vnorí do spomienok. Zatvorí oči, zavrie sa do seba. Len občas mu cez zošúverené pery prebuble pobavený úchechtok či nadávka, podľa toho, či spomína na dobré alebo na zlé.

Mladý Dôňč vláči vrecia a sádže ich na šmykňu. Vrecia sa kľžu kamsi do temnej hĺbky. Pomaly ho začne oblievať studený pot. V brušných svaloch cíti triašku.

– Raz na zábave v Hochštetne... alebo v Hasprunke? – povie Svoreň po chvíli uvažovania. – Jednému gazdovi... mal oči ako zmija... a ženu... toľkú, čo tento prst, čuješ?

Ľudevít sa na chvíľu zastaví. Ruky ho pália od drsných vriec a suchý jazyk sa mu omáľa v popukaných ústach.

– Matejová sa volala za slobodna, – pokračuje starec. – Jej otec prepil mlyn. Alebo ho prehral v kartách. V Meste. Obesil sa...

Svoreň zabudne, čo chcel povedať, a zamyslene hľadí na koľaje. Potom s ráznym gestom vstane z vrecia:

– Oddýchni si trocha, čuješ? Teraz budem ja robiť.

Mladý Dôňč neveriaco zažmurká, ale uvoľní starcovi cestu a sám sa unavene oprie o vráta vagóna. Po koľajniciach sa k nim blíži faktor. Tučný, v remennom kabáte, zelených súkenných rajtkách a vysokých šnurovacích topánkach. Paľičkou si švihá po sáre. V okrúhlej rumenej tvári sa mu chvejú vykrútené fúziská.

– Pánboh daj zdravia! – vykrikuje úslužne Svoreň, strhne z hlavy čapicu a zrazí opätky vyčaptaných bagančí. Vrece, čo práve vliekol, v okamihu zloží k nohám a ostane stáť s rukami pritisnutými na švíky montérok.

– Aha, Svoreň! – povie faktor prísne a očami prebehne od starca, čo spotený a zbrunátnený od námahy stojí pri svojom treťom dnešnom vreci, k mladému Dôňčovi, opierajúcemu sa o vagón, ktorý už takmer vyprázdnil. – Ako ide robota?

– Ide, ide, pán faktor. Dobre ide! – hrdo, energicky, no úctivo hlási stavec. – Vidíte, robím, čo môžem. Chlapec by stále len oddychoval, čujete, nie je zvyknutý robiť. Ale nech len oddychuje, ja si už dáko poradím! Čo už ja? Ja som predsa zo starej gardy, tunajšej! Fabriku podržím, čujete, aj keby čo bolo! Musím sa vám predsa dáko odvdáčiť za to, že ste mi dovolili ešte rôčik v sklárni ostať! Nepatrím ja do starého železa, nie veru!

– Vidím, vidím! – povie faktor prísne, no nie bez istej spokojnosti. – Ak budete stále takto robiť, Svoreň, verím, že sa tak skoro nebudeme musieť rozlúčiť!

– Ako ráčite, ako len ráčite, – žiari šťastím hlucháň. S výrazom najvyššej blaženosti a vďaky schmatne vrece a na jeden záťah ho odvedie k šmykni.

– A čo vy? – obráti sa faktor na mladého Dôňča s prísnu vráskou, zavisnutou uprostred čela. – Robota vám nevonía, čo? Nestojte tam ako podojený a hýbte sa!

– Ale veď ho, s dovolením, nechajte, – zastane sa Ľudevíta stavec poníženým hlasom. – Nech si, chudák, odýchne, keď nevládze. Aj sám to vyložím!

Na chvíľu zaváha, hľadajúc vhodné oslovenie, ktorým by faktorovi preukázal svoju lásku a oddanosť.

– Vaša Výsosť... – povie po chvíli a zapýri sa.

Faktora Svoreňovo oslovenie viditeľne potešilo. Mlčky kývne starcovi, odpluje si, pästou pohrozí mladému Dôňčovi a odíde, švihajúc paličkou.

Starec s námahou zloží vrece na ústie šmykne a zlomený vo dvoje si sadne na rampu. Ťažko sa rozkašle. Posunkom vyzve mladého Dôňča:

– Teraz chvíľu ty, synku. Kvári ma záduch. Ani oheň v hrudi. To z toho skleneného prachu. Plúca mi rozožral, čižeš?

Poklepe si po vtáčom hrudníku a pokašliavajúc zatvorí oči.

Mladý Dôňč sa pustí do roboty. Onedlho vyprázdni vagón. Robota ho celkom baví. Každé vrece ináč uložené na vagóne; práca nie je jednotvárna. Len dve vrecia roztrhol. Vezme metlu a zmetie sklený prach z rampy dolu na kolaje. Starý Svoreň medzitým zaspí. Oстане spať, aj keď rušeň dotisne nový vagón.

Keď mladý Dôňč vyvlieka posledné vrecia, fabrická siréna zatrúbi na prestávku. Starec sa strhne, sadne si, a až kým sa úplne neprebudí, tupo, no uprene hľadí pred seba. Potom vstane a začne rátať drobné, čo má vo vrecku.

– Idem do kantíny na polievku, – povie. – Nechod' stadiaľto, niekto by nám ukradol metlu a lopatu, čižeš?

Mladý Dôňč si sadne na vrece, rozbalí chlieb, čo si vzal z domu, a schuti doň zahryzne. Pästou rozdrví cibuľu, namrví si cesnak a posolí. Už len pálené mu chýba. Nič to, napadne mu, zajtra nesmie zabudnúť. Naraz sa späť. Zajtra? Bude dále zajtra? Bude sa mu chcieť prísť sem znovu? Robota sa mu páči, čoby sa mu nie, ale myšlienkami sa musí neustále vracáť domov. Predstavuje si, čo asi robia jeho rodní. Prebral sa už Matúš so zajačím pyskom? A čo dedo? Nevrátil sa medzičasom? Hádám aj áno. Všetci sa už smejú, radujú, zatiaľ čo on tu vláči vrecia. Pri pomyslení, že i zajtra by mal zavčas rána opustiť rodný dom,

ho obchádzajú zimomriavky. Najmä strach z naskakovania na rútiaci sa vlak a potom zasa z vyskakovania pri fabrike sa mu rozbúši srdce.

Ľudevít si zaje, potom starostlivo pozbiera odrobinky a nasype do úst. Utrie nožík o nohavicu, zatvorí ho a vloží do vrecka. Oprie sa o ústie šmykne a čaká na rušeň s novým vagónom. Myšlienky mu ako neposedné vtáky ustavične zalietavajú domov.

Napokon sa zjaví rušeň i s vagónom. Do konca šichty mladý Dôňč vyloží aj ostatné vagóny. Svoreň sa vráti pred šiestou. Je opitý. Ukáže Ľudevítovi, kde treba poupratovať. Kým mladý Dôňč zametá, hlucháň spomína na časy, keď bolo všetko ináč. Nebol taký bordel, ako je teraz. Pred fajrontom umývali petrolejom rampu, šmykňu, voz, čo priviezol vrecia, koňa, kočiša, celú skláreň, všetko. Potom vyčerpaný starec zaspí.

4. FAJRONT

Tóno Nagy príde po mladého Dôňča až na rampu.

– Ideš? – zvolá nervózne. – Ujde nám vlak. Hybaj skorej!

Mladý Dôňč ukáže na skrúteného starca:

– A čo s ním?

– Nechaj ho spať, – poradí mu Tóno. – On už nikam necestuje. Je starý a kľavý. Nevyšvihol by sa na schodíky vozňa. Tu spáva, v sklárni. Má nad kotoľňou takú malú kuticu. Veľa ich tak... Sú takí, čo sa im nevyplatí každý deň štyri hodiny cestovať. Dve hodiny sem, dve hodiny domov. Radšej ostávajú vo fabrike.

Mladému Dôňčovi sa to nevidí.

– A kedy chodievajú domov? – spýta sa.

– V nedeľu, – odpovie Tóno, nervózne poškuľujúc na hodiny na fabrickej veži. – Akurát čo donesú výplatu a ženu si vystískajú. Ale tento tu, – ukáže na Svoreňa, – už vôbec

nechodieva domov. Je vdovec, dcéry sa mu povydávali. Fabrika je mu všetkým. Tak ideš už konečne?

Vedno prekročia slintajúceho spáča a popri vlečke sa vydajú k trati. Mladý Dôňč kráča čoraz pomalšie a pomalšie.

– Prepletaj bystrejšie tými nohami! – okríkne ho Nagy.
– Je ti niečo?

Mladý Dôňč len zavrtí hlavou. Domov ho to ťahá, niežeby neťahalo. Keď si ale predstaví, že bude musieť zasa bežať za rútiacimi sa vagónmi a vyskakovať na schodíky, srdce sa mu zatrepoce až kdesi v krku. Čo keby tak aj on ostal vo fabrike na noc a vrátil by sa až na nedeľu? Ruvú sa v ňom dve sily, dva sklony. Jednoduchou tvárou mu myká, ozrutné päste sa mu otvárajú a zasa zatvárajú.

Mohutná lokomotíva konečne prihučí, vlečúc za sebou rachotiace zelené vagóny. Chlapi začnú naskakovať na schodíky. V mladom Dôňčovi sa však čosi zlomí. Rozbehne sa, no hneď sa späť. Vlak sa rúti okolo neho.

– Skoč, chlapče, skoč! – revú naňho chlapi z vagónov.

– Pod! – vyzve ho Tóno Nagy a podáva mu ruku.

– Ostávam! – odkričí im mladý Dôňč zadýchaným hlasom. – Ostávam!

– Neblázni, pod! – rozkáže Tóno. – Vyskoč bystro!

Mladý Dôňč sa však nechytí podávanej ruky.

– Nejdem nikam! – povie pevným hlasom. – Ostávam!

Tóno stiahne ruku a začne sa šplhať po schodíkoch na plošinu. Prúd vzduchu mu sčerí vlasy.

Ľudevít beží pozdĺž koľajníc. Rukou sa chytí zábradlia. Ledva stihne držať krok s dymiacou lokomotívou.

– Tóno! – skríkne.

– Čo je? – Tóno už stojí na plošinke.

– Ak stretneš niekoho z našich, tak im odkáž, že prídem v sobotu popoludní!

Tóno nad mladým Dôňčom hodí rukou.

– Ako myslíš! – zakričí. – Ale robíš chybu!

– Že nech sa nestrachujú! – pokračuje mladý Dôňč, ale Tóno už nepočuje. Vagón je pridaleko.

Mladý Dôňč zastane. Plúca mu ide rozdrapiť. Spotený stojí a hľadá za vlakom strácajúcim sa v diaľke. Pomaly sa zmráka. Rozpálená, do žltá vysušená tráva naokolo začne chladnúť. Mladý Dôňč zlezie z násypu a vykročí k fabrike. Vartáš už sedí za sklom v nočnej košeli. Natahuje si budík. Mladý Dôňč nikým nepozorovaný prejde vrátnicou a vojde na fabrické nádvorie.

5. NOC VO FABRIKE

Skláreň i v noci žije svojím životom a ten sa výrazne odlišuje od toho, čo tu možno vidieť za bieleho dňa. Na nádvorí horí veľká vatra. Blikotavé odblesky ohňa podchvíľou ožiaria steny fabrických budov z červenej tehly. Okolo vetry sedia akísi chlapi a nalievajú sa páleným. Až k mladému Dôňčovi zovanie lákavá sladkastá vôňa samohonky. Ovládne ho neodolateľná chuť na špiritus. Prejde ním triaška, v ústach mu vyschne a všetkými pórmí sa z neho začne valiť hustý biely smradľavý pot. Koža na celom tele ho zasvrbí. Pálené je mu liekom. Mladý Dôňč vie, že i tentoraz by mu pomohlo.

Raz už zažil čosi podobné. Bolo to dávno. S otcom zablúdili v lese. Stratili chodník a chodili neustále do kruhu. Zavládla tma, v čierňave storočných stromov úplne nepreniknuteľná. Nikde nebolo ani živáčka, nikde ani svetielka. Pálenku so sebou nemali. Mladý Dôňč dostal triašku, záchvat. Otec zasa prenikavo kričali hlasom zmučeného človeka; neznesiteľne ho bolela hlava. Naostatok podali Ľudevítovi sekeru, nech mu ju odtne. Mladý Dôňč poslúchol, zaliaty smradľavým znojom. Na prvý raz však nevládal preťať otcovu šiju, tuhú ani húžva, a potom sa mu už nepodarilo zdvihnúť ťažký nástroj ani len po pás, tak ho štiepalo. Sedeli na zemi, otec krváčali z rany na krku a obaja zúfalo kričali do temnoty.

Napokon však akoby zázrakom uvideli svetielko medzi stromami. Bola to Otripačova píla. Odtiaľ už poznali cestu

domov. Bežali ako o život. Vo dverách do pitvora sa takmer pobili, tak sa každý náhlil k fľašiam. Onedlho bolo všetko v poriadku. Sedeli a oddychovali. Mladému Dôňčovi sa začali slastne zatvárať oči. Otec si mrmlúc naliali trocha páleného i na hlbokú dieru v šiji. Vedeli, že pálené má liečivé účinky na rany; bez neho by sa im šija zapálila a začala sa hnojiť. Aj tak otec odvtedy nemôžu ani skloniť, ani otočiť hlavu.

Chlapi okolo vetry sú čierni ani cigáni, zachmúrení. Bose drapľavé nohy vystierajú k ohňu. Všetci majú za opaskami nabrušené nože. Najvyšší a najmocnejší z nich, ten s vytečeným okom, má v uchu zlatú náušnicu. Ľudevít premôže neodolateľnú chuť napiť sa a radšej ich obíde širokým oblúkom. Ktosi z chlapov naňho niečo zakričí akýmsi cudzím jazykom. Mladý Dôňč zrýchli krok.

Z ohňom osvetleného nádvoría sa dostane za roh. Ocitne sa v tme. Jeho oči hneď neprivyknú náhlemu prechodu zo svetla do temnoty, preto sprvoti nezbadá temnú postavu, číhajúcu za sudmi s kolomažou.

– Daj peniaze, boha! – zrúkne naňho ktosi. Čierna postava s drúkom v ruke sa napriahne k úderu. – Rýchlo, lebo sa nazlostím!

Mladý Dôňč sa ponajprv zľakne. Potom sa však rozzúri a schytí lupiča pod krk. Druhou rukou mu vydrapí budzogán s nakrivo natlčenými klincami a širokým oblúkom ho odhodí do diaľky. Pritisne lúpežníka k stene.

– Na cudzie si sa ulakomil? – zasipí zlostne. Oči sa mu už prispôsobili tme, no lupičove črty nerozozná. Muž má celú tvár začiernenu kolomažou.

– Milosť! Milosť! – začne kričať zlodej a rozplače sa.

– Prečo kradneš? – spýta sa mladý Dôňč, nepovoliac stisk.

– Ulica ma vychovala, – plače zlodej. – Mater mi umreli na suchoty a otca som si ani nepoznal!

Ľudevítovi ho príde ľúto.

– Budeš ešte kradnúť? – spýta sa a povolí trochu smrtiace zovretie.

– Nebudem! Nebudem! – sľubuje zloduch plačlivo.
– Mám tomu veriť? – spýta sa mladý Dôňč.
– Prisahám! – zvolá zlosyn. – Len nebite, páňko!
– Tak si bež! – sotí ho mladý Dôňč smerom k nádvo-
riu. – Bež, kým ti kosti nedolámem!

Zlodej uteká, čo mu nohy stačia. Keď už je dosť ďale-
ko, otočí sa a skríkne:

– Načo si ma pustil, hlupák? Ja kradnúť neprestanem!
Ani ma nehne! A keď mi ešte raz pod ruku prídeš, ne-
ušanujem ťa! Veď počkaj!

Potom zmizne medzi fabrickými budovami, rozlože-
nými v tme.

Mladý Dôňč chodí po výrobných halách, dielňach. Po-
zdĺž dlhočiznej valčekovej dráhy sa dostane až k taviar-
ni skla. Všade spáči zahalení do diek, huní, alebo len do
dlhých kepeňov z ovčiny a s topánkami pod hlavou. V ha-
lách vládne tma, iba tlejúce pahreby ukazujú miesta, kde
sa ľudia po celodennej robote uložili k spánku.

Ľudevít vyjde z haly. Opäť sa ocitne v chladivom noč-
nom vánku. Zastane pred kotolňou. Iba tam sa robí; kot-
le nesmú vychladnúť. Cez roztvorené vráta vidieť ohne
blčiace pod kotlami a popred to pobejúce siluety do pol
pása obnažených kuričov s lopatami v rukách. Keď mla-
dý Dôňč vstúpi do pálavy kotolne, nik si ho nevšíma. Len
postarší muž veliteľského výzoru prestane krútiť hrdzavý-
mi kolesami ventilov a podíde k nemu.

– A ty si čo zač? – strmo osloví Ľudevíta.

– Za Svoreňom som prišiel, – povie mladý Dôňč.

Muž prikývne.

– Ja som tu páňom! – vyhlási hrdó, a keď táto správa
nevyvolá očakávanú Ľudevítovu reakciu, dodá nie bez is-
tej prístnosti: – Všetci ma tu musia poslúchať! Som samot-
ný hlavný kotolník! A ty si prišiel za Svoreňom?

– Za Svoreňom, – pritaká mladý Dôňč. – Vraj tu spáva.

– Spáva – nespáva! – vyhýbavo odpovie hlavný kotol-
ník. – Čo mu chceš?

– Robím s ním na rampe, – prizná sa mladý Dôňč, – a potrebujem sa s ním o niečom poradiť.

Hlavný kotolník vyťahne z vesty obrovské vreckové hodiny a vrhne na ne prísny pohľad.

– Nevieam, o čom sa s ním chceš radiť o takomto čase, – povie po chvíli uvažovania. – Ale do toho ma nič! Len sa tu dlho nezdržuj! A pri odchode sa u mňa ohlás! Tu je poriadok ako remeň!

Kuriči zaregistrovali cudziu osobu, prestali robiť. Postávajú a zízajú s lopatami v rukách. Hlavný kotolník ich niekoľkými nezrozumiteľnými povelmi zaženie k robote a sám sa vráti k svojim ventilom. Chamtivo sa chopí ich vyleštených kolies, akoby sa chcel odškodniť za tých niekoľko sekúnd, ktoré zmeškal pre mladého Dôňča.

– Tam ho nájdeš! – okríkne ešte Ľudevíta, keď ho vidí bezradne postávať s ovisnutými rukami uprostred kúdoľov pary.

Mladý Dôňč sa pohne smerom, ktorý mu svojím sčereným prstom ukázal hlavný kotolník. Po železnom rebríku sa vyšplhá hore, nad kotly. Dostane sa na kovovú pavlač so zábradlím, vedúcu dookola ozrutnej nitovanej nádrže na horúcu vodu. Smrdí tu olej, dym zo zle spáleného podradného uhlia, sadze, para a vlhká hrdza. Blčiacie ohne zdoľa občas ukážu mladému Dôňčovi cestu. Zjaví sa pred ním ďalší rebrík. Čím vyššie, tým horší vzduch. Celkom hore vládne smrtonosná horúčava. Mladému Dôňčovi v okamihu vyschne v ústach i napriek tomu, že vzduch je presýtený parou, unikajúcou všade naokolo z deravých potrubí a neutesených prírub či ventilov.

Napokon sa mladý Dôňč ocitne celkom hore, pod krovom kotolne. Dostane sa k doštenej búde, postavenej v spleti drevených nosníkov a krokiev, podopierajúcich škridlovú strechu. Búdku je len o čosi väčšia ako pre psa. Z pootvorených dvierok trčia dve bosé čaptavé nohy. Ľudevít si hneď uvedomí, že patria hlucháňovi. Zastaví sa a na okamih nevie, po čo sem prišiel. Požiadať o nocľah?